

Notitie

Voor Dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi
Algemeen directeur NFI
Van medewerkers NFI / externen
Datum 25 april 2008
Betreft Evaluatie Zwartboek t.a.v. optreden NFI in Deventer moordzaak

Managementsamenvatting

Deze evaluatie heeft als doel de kritiek op het onderzoek van het NFI in de Deventer moordzaak, in het door een aantal burgers uitgebrachte *Zwartboek NFI*, kritisch en zo objectief mogelijk te beoordelen. Wij hebben geen nieuw (forensisch) onderzoek verricht, maar bestaand onderzoek geëvalueerd aan de hand van algemeen forensische inzichten. Daartoe hebben wij het Zwartboek en het NFI-dossier bestudeerd en de betrokken NFI-deskundigen geconsulteerd. Centraal heeft de vraag gestaan of het NFI voldoende zorgvuldig heeft gehandeld op de onderdelen waarop in het Zwartboek kritiek wordt geleverd en zo nee, of sprake is geweest van onzorgvuldigheden die relevante invloed hebben gehad op de onderzoeksresultaten en conclusies. Wij zijn tot de slotsom gekomen dat geen onzorgvuldigheden geconstateerd zijn die een relevante invloed hebben gehad op onderzoeksresultaten en conclusies. De meeste punten van de in het Zwartboek vervatte kritiek delen wij niet. Op enkele punten had een andere handelwijze de voorkeur verdiend. Wij kunnen op basis van de beschikbare informatie niet uitsluiten dat het gebruik van microsporenfolie enige invloed heeft gehad op enkele onderzoeksresultaten ten aanzien van het voorpand van de blouse. Deze evaluatie heeft niet geleid tot andere resultaten en eindconclusies van de onderzoeken van het NFI.

1 Inleiding

In juni 2007 heeft een aantal burgers een 'Zwartboek NFI' (hierna ook: Zwartboek) uitgebracht. In het Zwartboek wordt kritiek geleverd op het functioneren van het Nederlands Forensisch Instituut (hierna: NFI) in het kader van de strafzaak die bekend is geworden als de Deventer moordzaak. Wij hebben opdracht gekregen de kritiek in het Zwartboek zo objectief mogelijk te beoordelen en aldus het optreden van het NFI in de Deventer moordzaak kritisch te bezien. Daarbij hebben wij geen nieuw (forensisch) onderzoek verricht, maar bestaand onderzoek geëvalueerd aan de hand van het Zwartboek, het NFI-dossier, algemeen forensische inzichten en consultatie van de betrokken NFI-deskundigen.

De door ons verrichte toetsing heeft uiteraard geen betrekking gehad op de beantwoording van vragen van schuld of onschuld. Centraal heeft de vraag gestaan of het NFI voldoende zorgvuldig heeft gehandeld op de onderdelen waarop in het Zwartboek kritiek wordt geleverd. In geval wij op onderdelen tot het oordeel zijn gekomen dat een andere handelwijze de voorkeur had verdiend, hebben wij ook de vraag beantwoord of sprake is geweest van fouten die relevante invloed hebben gehad op de onderzoeksresultaten en conclusies van het NFI.

De samenstellers van het Zwartboek leveren kritiek op diverse door het NFI uitgevoerde onderzoeken. Een deel van de kritiek heeft betrekking op de kwaliteit van het onderzoek als zodanig, een ander deel op de omstandigheden waaronder het onderzoek heeft plaatsgevonden en de wijze waarop met stukken van overtuiging zou zijn omgegaan. Ook zou relevant onderzoek achterwege zijn gelaten, zouden onterechte speculaties zijn gehanteerd en zou de presentatie van de rapporten gebrekkig zijn geweest. Ten slotte verwijten de samenstellers van het Zwartboek het NFI onvoldoende onafhankelijk te zijn van zijn opdrachtgevers, in het bijzonder van het openbaar ministerie.

Hierbij informeren wij u in kort bestek over de uitkomsten van deze evaluatie. De kritiek in het Zwartboek komt in het onderstaande aan de orde. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de – na de totstandkoming van het Zwartboek – recentelijk geuite kritiek op het gebruik van microsporenfolie door de Technische Recherche op het voorpand van de blouse van het slachtoffer en de mogelijke consequenties daarvan op het onderzoek van het NFI.

2 Kwaliteit onderzoek

2.1 Scenario's naar aanleiding van DNA-onderzoek

Hoofdstuk 3 van het Zwartboek NFI is gewijd aan het DNA-onderzoek op de blouse dat in de strafzaak tegen de veroordeelde (hierna ook: L.) door het NFI werd verricht. Kern van het betoog is dat het NFI er ten onrechte van zou zijn uitgegaan dat het aangetroffen DNA-materiaal waarvan het profiel overeenkomt met het DNA-profiel van L. er tijdens het misdrijf op is gekomen en niet bijvoorbeeld als gevolg van niezen tijdens een zakelijk contact eerder op de dag. De samenstellers van het Zwartboek NFI verwijten het NFI de rechter in dit opzicht onjuist te hebben voorgelicht, doordat de deskundigen van het NFI de rechter niet of niet voldoende op alternatieve lezingen van de feiten hebben gewezen.

Wij achten deze kritiek niet terecht. In het aanvullend rapport van het NFI van 22 januari 2004 is onderzocht op welke wijze celmateriaal van een man van wie het DNA-profiel overeenkomt met dat van L. op de blouse terecht zou kunnen zijn gekomen.

Het gaat daarbij om DNA-sporen op het voorpand van de blouse. De deskundigen concluderen dat veel steun bestaat voor de hypothese dat het DNA is overgedragen tijdens een gewelddadig incident. Die hypothese wordt door de bevindingen meer ondersteund dan de hypothese dat het DNA is overgedragen via zakelijk contact. Aan de 'zakelijk contact-hypothese' is in het rapport van 22 januari 2004 expliciet aandacht besteed. Ook zijn daarover vragen van het hof door het NFI beantwoord. Er is geen sprake van dat alternatieve lezingen niet ter sprake zijn gekomen.

Ten aanzien van de bloedsporen in de kraag leidt de inhoud van het Zwartboek naar het oordeel van de betrokken deskundigen bij het NFI niet tot andere conclusies dan de conclusies die in het rapport van 22 januari 2004 zijn beschreven ten aanzien van de bloedsporen in de kraag. Experimenteel is vastgesteld dat er een meer dan zakelijk contact nodig is om vloeibaar bloed door beide textiellagen van de blouse te laten doordringen op een zodanige manier dat het aangebrachte bloedspoor ook aan de onderkant van de tweede textiellaag duidelijk waarneembaar is. Overigens is er geen aanwijzing gevonden dat het bloedspoor uit de kraag van de blouse van het slachtoffer (waarvan het DNA-profiel overeenkomt met dat van L.) verdund was met een andere lichaamsvloeistof, zoals neusslijm of speeksel, zoals verwacht zou worden als het bloedspoor het gevolg was van een nies.

Op de vraag naar de risico's van contaminatie en verplaatsing van DNA gaan wij onder 2.4.2 nader in.

2.2 Onderzoek naar bloedvlekken en bolletjespatroon op blouse

Bij aanvullend rapport van 22 januari 2004 heeft het NFI gerapporteerd over een onderzoek naar de vraag of de overdrachtspatronen in het bloed op de blouse van het slachtoffer door het zogenoemde mes P1 kunnen zijn veroorzaakt. Daartoe werden experimenten uitgevoerd met passieve bloeddruppels om het gedrag van het bloed bij contact met de blouse van het slachtoffer te onderzoeken. De conclusie van dat experiment was dat het bloed op deze blouse geen voorspelbare cirkelvormige, maar grillig gevormde vlekken maakt.

Volgens de samenstellers van het Zwartboek is deze conclusie onjuist. De uitgevoerde experimenten zouden op een tafel met nerfstructuur als ondergrond zijn uitgevoerd. Door die ondergrond zou het gedrag van een bloeddruppel op de blouse niet voorspelbaar zijn geweest. Indien het onderzoek op juiste wijze zou zijn uitgevoerd, zou volgens de samenstellers van het Zwartboek zijn gebleken dat het bloed op een voorspelbare wijze door de blouse trekt.

Wij onderschrijven deze conclusie van de samenstellers van het Zwartboek niet. Het onderzoek door het NFI naar het gedrag van bloeddruppels op de stof van de blouse is op verschillende ondergronden – waaronder huid – uitgevoerd. Op elke ondergrond bleek het gedrag van een bloeddruppel op de blouse niet voorspelbaar. De specifieke

eigenschappen van de blouse speelden daarbij een belangrijke rol. De samenstellers van het Zwartboek hebben aangegeven dat zij niet de beschikking hadden over het originele materiaal van de blouse.

Volgens de samenstellers van het Zwartboek heeft het NFI in het rapport van 19 mei 2006 ten onrechte vermeld dat een bolletjespatroon (of stippenafdrukken) van bloed op de blouse is ontstaan nadat het slachtoffer op de plaats delict werd aangetroffen en dat het vest van het slachtoffer de mogelijke veroorzaker van een op de blouse waarneembaar bolletjespatroon is geweest. De samenstellers van het Zwartboek stellen dat het bolletjespatroon op een foto die op de plaats delict werd genomen reeds zichtbaar is.

In het aanvullend rapport van 18 september 2006 staat vermeld dat een aantal stippenafdrukken op de blouse niet op de foto's van de plaats delict zijn waargenomen. De opmerking in het rapport van 19 mei 2006 dat een aantal van de stippenafdrukken kennelijk na het delict zijn ontstaan is naar ons oordeel om die reden niet onterecht. Uit originele foto's van het vest van het slachtoffer blijkt voorts dat het breiwerk van het vest geen gaten heeft op de plaatsen waar de samenstellers van het Zwartboek die zien op een foto van mindere kwaliteit en waaruit zij afleiden dat het vest het bolletjespatroon niet kan hebben achtergelaten. De gaten die de samenstellers menen waar te nemen zijn in feite glans op de uitstekende delen van het weefsel van het vest. Het is niet duidelijk waarom de samenstellers van het Zwartboek zich hierbij hebben gebaseerd op een foto van mindere kwaliteit, terwijl zij klaarblijkelijk ook over een betere foto beschikken die geen steun biedt voor het geuite punt van kritiek. De samenstellers van het Zwartboek geven aan dat er zeer sterke aanwijzingen zijn dat de bolletjes op de blouse afdrukken zijn van een gehandschoende vinger¹. Wanneer er relevant vergelijkingsmateriaal beschikbaar zou zijn, is het mogelijk om onderzoek te doen naar de stippenafdrukken in verband met de hypothese van een handschoen. Van relevant vergelijkingsmateriaal is niets gebleken.

Volgens de samenstellers van het Zwartboek heeft het NFI in het rapport van 19 mei 2006 en het aanvullende rapport van 18 september 2006 ten onrechte geconcludeerd dat niet aannemelijk is dat een puntvormige bloedafdruk op de blouse is gemaakt met het lemmet van een mes van het type Global GS8. Dat de bloedafdruk op de blouse juist wel zou passen bij het lemmet van een GS8-mes leiden de samenstellers van het Zwartboek af uit enkele door henzelf uitgevoerde experimenten. De samenstellers van het Zwartboek hadden zoals gezegd niet de beschikking over het originele materiaal van de blouse. De specifieke eigenschappen van het textiel van de blouse zijn in dezen een relevante factor. Tevens geeft het aanzicht van de foto die in het Zwartboek is opgenomen een vertekend beeld van de bloedafdruk. In werkelijkheid komt de vorm van de bloedafdruk minder overeen met de vorm van het lemmet van een GS8-mes

¹ Een eerdere hypothese volgens welke het stippenpatroon door het heft van een Global GS8-mes zou zijn veroorzaakt, werd op basis van onderzoek door het NFI in 2006 verworpen.

dan het aanzicht van de foto in het Zwartboek suggereert.

Ten aanzien van de onderzoeken naar de bloedvlekken, het bolletjespatroon en de afdruk op de blouse is ons niet gebleken dat de desbetreffende rapporten van het NFI de toets der kritiek niet kunnen doorstaan. De kritiek in het Zwartboek achten wij in deze opzichten ongegrond.

2.3 Handschriftonderzoek

Volgens het Zwartboek zou het NFI in een vergelijkend handschriftonderzoek van 27 april 2006 naar twee anonieme briefjes fouten hebben gemaakt met kansrekening. Volgens de samenstellers van het Zwartboek is de kans dat beide briefjes dezelfde auteur kennen 'uitermate groot'.

In het rapport van 27 april 2006 staat dat het voorkomen van dezelfde collocatie (woordgroep) in de twee anonieme briefjes de hypothese ondersteunt dat de beide briefjes dezelfde tekstopsteller hebben. Om een uitspraak te kunnen doen over de kans dat de briefjes dezelfde tekstopsteller hebben, moet onder andere de kans worden geschat dat door toeval één van de collocaties uit de ene brief ook in de andere brief voorkomt. Voor het schatten van die kans zijn, aldus het rapport, geen gegevens voorhanden. Het rapport vermeldt dat een zoekactie op internet werd uitgevoerd om een grove indicatie van die kans te krijgen. Daarmee kon volgens het rapport hooguit worden gezegd dat de betrokken collocatie niet zeer zeldzaam is. Wij zien in de in het Zwartboek geformuleerde kritiek geen aanleiding de conclusie uit het rapport, dat geen uitspraak kan worden gedaan over de kans dat beide briefjes dezelfde tekstopsteller hebben te betwijfelen. Wel zijn wij van mening dat de zoekmethode via Google en de daarop gebaseerde passage in het rapport in wetenschappelijk opzicht nauwelijks toegevoegde waarde hebben gehad.

2.4 Omstandigheden onderzoek

2.4.1 Het DNA-identiteitszegel

In het Zwartboek wordt opgemerkt dat niet reeds in 1999 een DNA-identiteitszegel op de blouse van het slachtoffer werd aangebracht.

Een stuk van overtuiging wordt in het algemeen van een DNA-zegel voorzien wanneer daarop DNA-onderzoek verricht moet worden. In 1999 was geen sprake van een opdracht tot het verrichten van DNA-onderzoek aan de blouse. Er waren geen aanwijzingen gevonden dat de dader tijdens het delict gewond was geraakt en DNA-onderzoek ten aanzien van contactsporen was naar de toenmalige stand van de wetenschap nog niet mogelijk. Een opdracht tot het verrichten van DNA-onderzoek kwam op 12 november 2003, in het kader van de behandeling van de zaak voor het gerechtshof 's-Hertogenbosch. Vervolgens is de blouse van een DNA-identiteitszegel voorzien.

De kritiek in het Zwartboek houdt ook in dat reeds in 1999 DNA-onderzoek aan de blouse had kunnen worden verricht. In 2004 bleek dat in de kraag van de blouse een bloedvlekje zat. Aan dat bloedvlekje had met de stand van de wetenschap in 1999 ook DNA-onderzoek verricht kunnen worden. Het had de voorkeur verdiend als in 1999 reeds was opgemerkt dat de blouse een bloedvlekje bevatte waarop DNA-onderzoek mogelijk was. Dat het vlekje toen niet was opgemerkt, is evenwel te begrijpen doordat in 1999 – overeenkomstig de onderzoeksopdracht – slechts onderzoek werd verricht naar de beschadigingen in de blouse, waardoor de blouse door het NFI niet anderszins is onderzocht. Daarbij kwam dat op de voorzijde van de blouse heel veel bloed aanwezig was. Met de toename van de mogelijkheden van DNA-onderzoek, zal thans eerder geconstateerd worden dat een stuk van overtuiging sporen bevat die mogelijk kunnen worden gebruikt voor een DNA-onderzoek, mits daartoe opdracht wordt gegeven. Om die reden zal in het algemeen ook eerder een DNA-identiteitszegel worden aangebracht. Overigens wordt een DNA-identiteitszegel in de regel door de politie aangebracht.

Wij zien geen aanleiding te oordelen dat het NFI met betrekking tot het aanbrengen van een DNA-identiteitszegel of het niet reeds in 1999 uitvoeren van DNA-onderzoek onzorgvuldig heeft gehandeld.

2.4.2 Mogelijkheid van contaminatie en verplaatsing van DNA

Een centrale stelling in het Zwartboek is dat er grote risico's hebben bestaan dat de blouse van het slachtoffer op enig moment – na het misdrijf – in contact is gekomen met DNA-materiaal van L. dat zich niet op de blouse bevond (contaminatie), dan wel dat reeds op de blouse aanwezig DNA-materiaal van L. zich door een onzorgvuldige behandeling over de blouse heeft verspreid (verplaatsing, in het Zwartboek cross-contaminatie genoemd). Doordat volgens de samenstellers van het Zwartboek onvoldoende rekening zou zijn gehouden met de mogelijkheid van contaminatie en verplaatsing, zou ten onrechte zijn geconcludeerd dat het op de blouse aanwezige DNA-materiaal zich daar als gevolg van het delict bevond. Zij beroepen zich in dit verband op rapporten van dr. L.P. Kenny en dr. D.E. Krane.

De mogelijkheid dat het celmateriaal op een ander moment dan tijdens het misdrijf op de blouse is gekomen, is tijdens de strafzaak besproken en werd door het gerechtshof te 's-Hertogenbosch als zodanig onwaarschijnlijk aangemerkt dat deze mogelijkheid volgens het hof in redelijkheid kon worden uitgesloten.² Daarbij achtte het hof van belang dat de wijze waarop de blouse werd bewaard was te reconstrueren.³ Wij zien geen aanleiding te twijfelen aan de uitkomsten en conclusies van het DNA-onderzoek.

² Zie gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2004, LJN AO3222, rov. 2.1.8. Zie ook de conclusie van de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad bij HR 5 juni 2007, LJN BA1024 en HR 18 maart 2008, LJN BA: 1024.

³ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2004, rov. 2.2.2-2.2.6.

De rapporten van dr. Kenny en dr. Krane, waarnaar in het Zwartboek wordt verwezen, bieden geen steun aan de stelling dat zich mogelijk wel contaminatie heeft voorgedaan. Dr. Kenny is er ten onrechte vanuit gegaan dat de blouse samen met andere voorwerpen in een tas werd bewaard.⁴ Zowel dr. Kenny als dr. Krane lijkt niet op de hoogte te zijn geweest van de exacte wijze van bewaren en opslaan van de blouse.

Het is mogelijk dat de blouse in 1999 na de sectie vochtig is verpakt en bewaard. Wij hebben daarover geen zekerheid kunnen verkrijgen. Vochtig bewaren zou, afhankelijk van de wijze van verpakking, in strijd zijn geweest met de voor de Technische Recherche geldende Forensisch-Technische normen voor het veiligstellen van stukken van overtuiging ten behoeve van DNA-onderzoek. Die normen strekken met name ter voorkoming van afbraak van DNA als gevolg van vocht en schimmelvorming voorafgaand aan het onderzoek bij het NFI. Dat laat onverlet dat het ook ter voorkoming van de mogelijkheid van verplaatsing van DNA van belang is te voorkomen dat een stuk van overtuiging als de blouse vochtig wordt bewaard.

Er zijn indicaties dat de blouse niet zo vochtig is verpakt als door de samenstellers van het Zwartboek wordt gesuggereerd. In de eerste plaats is op de voorzijde van de blouse geen vervloeiing van bloed waargenomen. In de tweede plaats is tijdens de onderzoeken geen schimmelvorming aangetroffen. Vervloeiing van bloed en schimmelvorming zouden zijn te verwachten als de blouse (zeer) vochtig zou zijn verpakt. Vocht en/of schimmelvorming zou(den) overigens leiden tot afbraak van DNA-materiaal.

De samenstellers van het Zwartboek suggereren dat DNA van L. via onder andere een mogelijk vochtige plek op de achterkant van de blouse verplaatst zou zijn over de blouse. De gestelde verplaatsing van DNA kan geen verklaring vormen voor de resultaten van het onderzoek. Zelfs als een fractie van een DNA-spoor zou worden overgedragen naar een ander deel van de blouse, blijft het overgrote deel op de oorspronkelijke plek aanwezig.

⁴ Zie HR 5 juni 2007, concl. A-G onder 2.9.1-2.9.7. Ook de Hoge Raad overweegt dat niet is gebleken dat dr. Kenny op de hoogte was van de wijze van de door het hof vastgestelde feitelijke gang van zaken bij de veiligstelling, verpakking, bewaring en overbrenging van de blouse en daarmee in elk geval geen rekening heeft gehouden in haar beschouwingen over de mogelijkheid van contaminatie. Zie HR 18 maart 2008, LNJ BA: 1024, rov. 7.6.4.

Gebruik van eenzijdig klevende folie in de Deventer moordzaak

Na de totstandkoming van het Zwartboek is recentelijk door de samenstellers daarvan gewezen op het gebruik van microsporenfolie op het voorpand van de blouse in relatie tot het risico van verplaatsing van DNA.

Bij het onderzoek van 1999 op de Plaats Delict is het voorpand van de blouse van het slachtoffer door de Technische Recherche met een microsporenfolie (eenzijdig klevende folie) behandeld. Met behulp van deze folie kunnen vezelsporen en losliggende haren op het te bemonsteren voorwerp worden veiliggesteld. Hiermee wordt voorkomen dat losliggende sporen verloren gaan bij het transport van de kleding naar het laboratorium of - zoals in dit geval - van het aangeklede slachtoffer naar de plaats van de gerechtelijke sectie.

In het NFI-dossier is vastgelegd dat zich op de folie haren en vezels bevinden en dat daarop geen bloed of andere bijzonderheden aanwezig zijn. De bevinding dat zich op de folie geen zichtbaar bloed bevindt is in overeenstemming met de voorgeschreven werkwijze bij het gebruik van afplakfolies: er dient voorkomen te worden dat de folies in contact komen met bebloede delen van te bemonsteren oppervlakken van kleding in verband met het risico dat bloedsporen die mogelijk nog niet (volledig) zijn opgedroogd door de folie verder worden verspreid.

Microsporenfolie (eenzijdig plakkende folie) is mogelijk in staat celmateriaal (DNA) van biologische sporen van kleding te verzamelen. Aangezien hiernaar geen onderzoek is gedaan, valt niet uit te sluiten dat de verdeling van DNA-materiaal over de blouse hierdoor beïnvloed is. De mate waarin dit het geval is hangt mede af van de wijze waarop het DNA-materiaal op de blouse terecht is gekomen. Als er sprake is van DNA-overdracht door lichaamsvloeistoffen zal het DNA onder bepaalde omstandigheden in de stof trekken en dus niet gemakkelijk door de folie kunnen worden verwijderd. Voor sporen aan het oppervlak zal dat in mindere mate gelden. De mate waarin bijvoorbeeld een niesbui kan leiden tot overdracht van DNA-materiaal in een lichaamsvloeistof die vervolgens in de stof trekt is niet onderzocht.

De deskundigen achten (op grond van hun ervaring met bemonstering van biologisch sporenmateriaal) de kans klein dat met de plakfolie zoveel DNA wordt overgedragen dat dit overgedragen DNA vervolgens kan worden gedetecteerd. Als de plakkende folie celmateriaal heeft opgenomen en vervolgens in contact komt met een andere locatie van het kledingstuk is de verwachting dat veel minder celmateriaal door de folie aan de ondergrond wordt "teruggegeven". De werking van een folie berust namelijk op éénrichtingsverkeer: reeds verzameld materiaal blijft op de folie achter.

Niet valt uit te sluiten dat de folie een deel van het DNA-materiaal heeft weggenomen van delen van de blouse die als controlemonster zijn gebruikt (zie ook 3.4). Dit relativeert mogelijk de betekenis die in de rapportage wordt gehecht aan de

omstandigheid dat buiten de lichtrode vlekken veel minder sporen zijn aangetroffen dan in de vlekken.

Wij kunnen op basis van de beschikbare informatie geen uitsluitel geven over de vraag of het gebruik van microsporenfolie relevante invloed heeft gehad op de onderzoeksresultaten ten aanzien van het voorpand van de blouse. Nu microsporenfolie uitsluitend aan het voorpand van de blouse is gebruikt, kan het gebruik daarvan in elk geval geen verklaring vormen voor het aangetroffen DNA-materiaal op andere delen van de blouse, zoals onder en op de kraag aan de achterzijde van de blouse. Hetzelfde geldt voor het DNA-materiaal in het nagelvuil van het slachtoffer, dat in deze evaluatie verder buiten beschouwing blijft omdat dit onderzoeksresultaat niet in het Zwartboek wordt genoemd en geen onderzoek van het NFI betreft.

Wij concluderen dat het beter was geweest als het gebruik van de microsporenfolie en mogelijke implicaties daarvan in de rapportage waren opgenomen. Hoewel de betekenis die is toegekend aan het al dan niet aantreffen van DNA in de controlemonsters mogelijk kleiner is dan destijds verondersteld, is de conclusie over de hypothese van niezen tijdens een zakelijk contact gezien het totaal van de bevindingen niet relevant veranderd.

2.4.3 Laboratoriumomstandigheden

In het Zwartboek wordt gesteld dat sprake is van 'belabberde laboratoriumomstandigheden' bij het NFI. Er is een werkruimte zichtbaar op foto's in het Zwartboek die er rommelig uitziet met voorwerpen die geen relatie tot het onderzoek hebben. De blouse van het slachtoffer is gefotografeerd in deze ruimte. Het was beter geweest als de blouse in een DNA-veilige ruimte zou zijn gefotografeerd. Er was echter geen contact tussen de voorwerpen in de werkruimte en de blouse. Alleen bij direct contact kunnen DNA-sporen worden overgedragen waardoor DNA-contaminatie kan ontstaan. De resultaten van de DNA-onderzoeken kunnen niet door de omstandigheden in de desbetreffende ruimte worden verklaard.

Volgens het Zwartboek zou de blouse van het slachtoffer in strijd met de voorschriften op een etalagepop zijn aangebracht. Daarmee zou onzorgvuldig zijn gehandeld en zou een risico voor contaminatie in het leven zijn geroepen. Kennelijk doelen de samenstellers op FT-norm 250.05. Die norm richt zich echter tot opsporingsambtenaren en strekt tot het voorkomen van contaminatie voordat stukken van overtuiging het NFI bereiken. Overigens bevat FT-norm 250.05 geen bepaling over het gebruik van etalagepoppen. Bovendien is onaannemelijk dat er gevaar voor contaminatie is ontstaan. Volgens de betrokken onderzoeker heeft hij de etalagepop, voordat de blouse daarop werd aangebracht en voordat de blouse na het binnenstebuiten keren opnieuw daarop werd aangebracht, schoongemaakt overeenkomstig de geldende wetenschappelijke standaard.

In deze werkruimte is ook het gedrag van passieve bloeddruppels op de blouse onderzocht (zie ook 2.2). De proeven met bloed zijn niet gedaan op de blouse als geheel, maar op stukken van de blouse. Deze stukken zijn in een DNA-veilige ruimte van de blouse gesepareerd en vervolgens uitsluitend voor de proeven met vloeibaar bloed gebruikt. Van invloed op de onderzoeksresultaten is dan ook geen sprake geweest.

Op een foto in het Zwartboek is te zien dat een onderzoeker bij een onderzoek met vloeibaar bloed geen beschermende kleding draagt. Dit is met het oog op de persoonlijke bescherming van de onderzoeker geen juiste werkwijze. De proeven die in de betrokken ruimte werden uitgevoerd, zijn niet gedaan op originele stukken van overtuiging die voor verder onderzoek beschikbaar moesten blijven. Het is dus niet mogelijk dat door het niet dragen van beschermende kleding in de bedoelde situatie contaminatie heeft plaatsgevonden. Het DNA-profiel van deze of enige andere onderzoeker van het NFI is niet teruggevonden op de onderzochte stukken van overtuiging in deze zaak.

In het Zwartboek wordt voorts opgemerkt dat op de blouse een meetlat en mes P1 zijn gelegd, waardoor sporen zich zouden hebben kunnen verspreiden. Anders dan in het Zwartboek wordt opgemerkt, is mes P1 niet op de blouse gelegd. Het mes is boven dan wel voor de blouse gehouden. Zoals gebruikelijk, is wel een meetlat op de blouse gelegd, maar deze is volgens de desbetreffende onderzoeker professioneel gereinigd zodat sporen niet op deze manier verspreid zouden kunnen worden. Van onzorgvuldig handelen is geen sprake geweest.

2.4.4 Datuminstelling fotocamera's

In het Zwartboek staat terecht vermeld dat de datuminstelling van de digitale fotocamera's waarmee in 2003 en 2004 foto's van stukken van overtuiging werden genomen onjuist was. De samenstellers van het Zwartboek hebben een berekening toegepast om de data waarop de foto's werden genomen te reconstrueren.

In Bijlage III bij het Zwartboek geven de samenstellers aan dat het bevreemdend wekt dat op foto's van de blouse van het slachtoffer – volgens de reconstructie in het Zwartboek genomen op 12 december 2003 – niet te zien is dat sporen waren uitgeknipt ten behoeve van een DNA-onderzoek waarover reeds op 5 december 2003 werd gerapporteerd. Daarnaast vragen de samenstellers van het Zwartboek zich op basis van hun reconstructie af hoe het kan dat eveneens op 12 december 2003 bij het NFI foto's werden gemaakt waarop mes P1 is te zien, terwijl het mes op 8 december 2003 door de advocaat-generaal bij het gerechtshof 's-Hertogenbosch zou zijn ontvangen.

De berekeningen in het Zwartboek leiden tot een onjuiste uitkomst. Er bestaat geen aanleiding te veronderstellen dat de sporen waarover in het rapport van 5 december 2003 werd gerapporteerd op 12 december 2003 niet reeds uit de blouse zouden zijn geknipt, noch dat het mes zich na 8 december 2003 nog bij het NFI bevond. Overigens

bevindt zich een bewijs van ontvangst van het mes door de advocaat-generaal op 8 december 2003 in het dossier.

Data waarop stukken van overtuiging zijn bemonsterd, worden genoteerd in aantekeningen die bij het onderzoek worden gemaakt. Die aantekeningen zijn ook in deze zaak gemaakt.

De onjuiste datuminstelling heeft geen relevante invloed gehad op de onderzoeksresultaten.

2.4.5 Gestelde onzorgvuldigheden ten aanzien van de registratie van stukken van overtuiging

In het Zwartboek staat dat de blouse van het slachtoffer op 14 oktober 1999 aan het NFI werd verzonden en daar op 10 november 1999 werd geregistreerd. Daardoor zou niet meer zijn na te gaan wanneer de blouse waar is geweest. Die conclusie is onjuist. Het aanvraagformulier ten aanzien van het aan de blouse uit te voeren onderzoek werd op 14 oktober 1999 door de politie geprint. De blouse werd op die dag nog niet aan het NFI verzonden. De blouse is op 10 november 1999 bij het NFI bezorgd. Ook in dit opzicht is goed te traceren wanneer de blouse waar is geweest.

Op een tweetal punten is sprake geweest van een administratieve vergissing. De datum waarop de blouse van het NFI naar de advocaat-generaal werd verzonden is onjuist vermeld in een notitie van het NFI in het kader van het oriënterend vooronderzoek in 2006. Deze vergissing is door het NFI reeds gedurende het oriënterend vooronderzoek opgemerkt en gecorrigeerd. De juiste datum van verzending kon worden nagegaan⁵. Tevens wordt in het rapport van 21 februari 2000 ten onrechte vermeld dat een bepaalde paraplu afkomstig was van de verdachte. Beide administratieve vergissingen hebben geen gevolgen gehad voor de resultaten van het onderzoek. De paraplu werd separaat van andere stukken van overtuiging verpakt.

3 Het achterwege laten van relevant onderzoek

3.1 Tijdstip overlijden werd niet vastgesteld

In het Zwartboek staat terecht vermeld dat noch op de plaats delict noch tijdens de sectie de lichaamstemperatuur van het slachtoffer werd gemeten. Het meten van de lichaamstemperatuur is van betekenis voor het vaststellen van het tijdstip van overlijden. De temperatuurmeting dient zo snel mogelijk na de lijkvinding te worden uitgevoerd. Het meten van de lichaamstemperatuur is dan ook in de eerste plaats een

⁵ De juiste datum was 26 januari 2004 en niet 8 december 2003, zoals abusievelijk was vermeld.

verantwoordelijkheid van de technische recherche of de forensisch arts, die op de plaats delict aanwezig zijn. In de nieuwe FT-norm 1000.02 zal worden vastgelegd op welke wijze en door wie een temperatuurmeting moet worden verricht. Daarbij zal vooropstaan dat de temperatuurmeting zal moeten plaatsvinden door de forensisch (technisch) onderzoeker of de forensisch arts, die aan de desbetreffende gemeente en niet aan het NFI is verbonden.

Een temperatuurmeting van het lichaam van het slachtoffer tijdens de sectie zou zinloos zijn geweest, alleen al omdat in het mortuarium koeling van het stoffelijk overschot had plaatsgevonden. Aan de hand van onderzoek aan het glasvocht van het oog had slechts een grove indicatie van het tijdstip van overlijden kunnen worden verkregen. Er is overigens geen opdracht gegeven tot het doen van onderzoek aan het glasvocht. Het NFI heeft het afgenomen glasvocht vernietigd na ommekomst van de in het rapport vermelde termijn.

3.2 Meten steekkanaal

In het Zwartboek staat vermeld dat tijdens de sectie niet is gemeten hoe diep de steekkanalen in het lichaam van het slachtoffer waren. Het meten van de diepte van het diepste steekkanaal is bij een sectie een gebruikelijke procedure. In deze zaak is dat onderzoek zonder goede grond niet verricht. Achteraf heeft de patholoog aan de hand van de ligging van de aorta in het menselijk lichaam – de diepste steek had de aorta gekliefd – een diepte van 12 centimeter gemeten bij een plastic skeletmodel. Eerder al had de patholoog de officier van justitie laten weten de diepte van de steekkanalen op ongeveer 10 centimeter te schatten. Een exacte bepaling is overigens niet mogelijk, alleen al omdat de mate waarin de borstkas tijdens het steken is ingedrukt onbekend is. Over de diepte van de steekkanalen is de patholoog ondervraagd ter terechtzitting van het gerechtshof te 's-Hertogenbosch van 8 december 2003.

Wij bevelen aan om in alle gevallen het diepste steekkanaal te meten. In overleg met de technische recherche kunnen in bijzondere gevallen, waarin zulks met het oog op de waarheidsvinding van belang is, ook andere steekkanalen dan uitsluitend het diepste worden gemeten.

Wij zien geen aanleiding te veronderstellen dat het niet meten van het diepste steekkanaal relevante invloed heeft gehad op de onderzoeksresultaten.

3.3 Onderzoek naar mes P1

In het Zwartboek wordt gesteld dat het NFI in het rapport van 21 februari 2000 ten onrechte mes P1, dat door de opsporingsambtenaren als het mogelijke moordwapen werd aangemerkt, niet heeft uitgesloten als veroorzaker van de beschadigingen in de blouse van het slachtoffer. Uit eigen onderzoek leiden de samenstellers van het

Zwartboek af dat kon worden vastgesteld dat de beschadigingen niet door mes P1 konden zijn veroorzaakt.

In het Zwartboek wordt geen rekening gehouden met het feit dat de breedte van een steekbeschadiging niet overeen hoeft te komen met de breedte van het lemmet. De beschadiging kan langer zijn, omdat een steekbeweging wordt gecombineerd met een snijbeweging. De beschadiging kan ook korter zijn, wanneer de stof oprekt voordat het textiel wordt beschadigd. De conclusie dat er geen uitspraak kan worden gedaan over het vermoedelijk gebruikte scherprandige voorwerp impliceert dat mes P1 als moordwapen niet kon worden uitgesloten.

Tevens merken de samenstellers van het Zwartboek op dat eerst in 2003 DNA-onderzoek op mes P1 werd verricht. Wij constateren dat pas in 2003 een opdracht tot het verrichten van DNA-onderzoek voorlag. Dat verwondert niet, omdat volgens de stand van de wetenschap in 1999 slechts DNA-onderzoek aan lichaamsvloeistoffen met relatief veel DNA, zoals bloed, sperma en speeksel, mogelijk was. Uit het rapport van 21 februari 2000 blijkt dat op het mes geen bloed werd aangetroffen. Eind 2002 kwamen gevoeliger methoden om DNA-onderzoek te verrichten beschikbaar. Het NFI heeft over deze nieuwe onderzoeksmethode gepubliceerd, heeft ervoor gezorgd dat de nieuwe methode is gevalideerd en heeft bij de ketenpartners ruchtbaarheid aan de mogelijkheden van dit onderzoek gegeven. Dit heeft mede geleid tot een opdracht voor een DNA-onderzoek aan mes P1.

3.4 Onderzoek naar chemie lichtrode substantie

In het Zwartboek wordt het NFI verweten ten onrechte aangenomen te hebben dat lichtrode vlekken op de blouse van het slachtoffer make-upvlekken waren. Wij onderschrijven dit standpunt niet. Bij het zoeken naar relevante sporen wordt gekeken naar plaatsen die mogelijk delictgerelateerd zijn. De vlekken vielen in dat verband op. De vlekken werden aangetroffen rond de nek, waar geweld was uitgeoefend. De werkhypothese dat de lichtrode vlekken op de blouse van het slachtoffer make-up betroffen, is sterk ondersteund door het uitgevoerde chemische onderzoek. De mogelijke delictgerelateerdheid van de lichtrode vlekken is overigens niet afhankelijk van de vraag of die vlekken al dan niet van make-up afkomstig zijn.

3.5 Onderzoek naar a-typische kenmerken moord

De samenstellers van het Zwartboek zijn van oordeel dat enkele bijzondere kenmerken van de moord aanleiding hadden moeten zijn geweest om een reconstructie van de moord uit te voeren. De beslissing of een reconstructie aangewezen is, wordt door het openbaar ministerie genomen in het kader van het tactische onderzoek en is niet aan het NFI.

4 Speculaties

In het Zwartboek wordt het NFI verweten dat in de in deze zaak verrichte onderzoeken van (ongerechtvaardigde) aannames of veronderstellingen werd uitgegaan die nader onderbouwd hadden moeten worden. Wij hebben geen aanwijzingen voor de juistheid van deze stelling kunnen vinden. Bij het zoeken naar mogelijke dadersporen in het algemeen is het hanteren van werkhypotheses een legitieme en noodzakelijke forensisch-wetenschappelijke methode.

De aanname waar in het Zwartboek op wordt gedoeld, betreft de reeds besproken werkhypothese dat de lichtrode vlekken op de blouse make-up betroffen. Daarnaast heeft het NFI geconstateerd dat er geen aanwijzingen waren dat de lichtrode vlekken zijn ontstaan nadat het lichaam op de plaats delict werd gevonden.

Voorts zou het NFI hebben gesuggereerd dat de ribbreuken van het slachtoffer waren ontstaan doordat de dader het slachtoffer van achteren heeft vastgepakt. De samenstellers van het Zwartboek leiden dat af uit de passage waarin staat vermeld dat zogenaamde greepsporen op de blouse van het slachtoffer werden aangetroffen. De samenstellers van het Zwartboek gaan hierbij uit van een onjuiste interpretatie van het begrip 'greepspoor', zoals dat is gedefinieerd in 'De essenties van forensisch DNA-onderzoek'. Een greepspoor is in de forensische praktijk gedefinieerd als een type biologisch contactspoor, ontstaan door een eenmalig intensief (meestal kortdurend) contact van een persoon met een (ruw) object, of met het lichaam van een andere persoon. Met het gebruik van de term 'greepspoor' is derhalve niet geïmpliceerd dat de desbetreffende sporen zouden zijn ontstaan doordat de dader met zijn handen de ribben van het slachtoffer heeft gebroken.

De samenstellers van het Zwartboek achten het waarschijnlijk dat de dader door een sprong op de borstkas de ribben van het slachtoffer heeft gebroken. De patholoog heeft in dit verband ter terechtzitting van 8 december 2003 verklaard ervan uit te gaan dat de ribbreuken werden veroorzaakt door 'stomp samendrukkend geweld', mogelijk doordat de dader met de knie op de borstkas van het slachtoffer heeft gedrukt. De duiding van de vermoedelijke oorzaak van de ribbreuken in het Zwartboek verschilt dus niet wezenlijk van die van de patholoog, zoals die blijkt uit zijn verklaring op de terechtzitting.

5 Onafhankelijkheid

De samenstellers verwijten het NFI onvoldoende onafhankelijk van het openbaar ministerie te zijn. Het NFI zou rapportages op verzoek van het openbaar ministerie aanpassen en zou relevant onderzoek achterwege laten.

Het openbaar ministerie vervult, anders dan het NFI, een leidende rol in de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Het kent de stand van het opsporingsonderzoek en het verzamelde onderzoeksmateriaal – niet alleen het technische, maar ook het tactische – en kan van daaruit onderzoeksrichtingen uitzetten. Het NFI heeft niet een

dergelijke informatiepositie en komt slechts een taak toe indien en voorzover het door het openbaar ministerie (of een andere opdrachtgever) in een strafrechtelijk onderzoek wordt betrokken. Daarbij is de opdrachtgever verantwoordelijk voor de onderzoeksvragen die het NFI tot uitgangspunt van zijn onderzoeken neemt. Het NFI geeft op verzoek uitleg over technische bevindingen en kan opdrachtgevers adviseren over de onderzoeksmogelijkheden. Ook vindt onder omstandigheden op verzoek van het NFI overleg met de aanvrager plaats, om te voorkomen dat onderzoeksvragen worden geformuleerd die vanuit wetenschappelijk oogpunt niet adequaat zijn. Die gang van zaken tast naar ons oordeel de onpartijdige positie van het NFI bij het forensisch zaakonderzoek niet aan. Wij hebben geen aanwijzingen gevonden dat het openbaar ministerie het NFI heeft verzocht rapportages aan te passen, laat staan dat dergelijke aanpassingen plaats hebben gevonden.

In het Zwartboek worden verklaringen van deskundigen van het NFI in de 'Schiedammer Parkmoord' en de 'Deventer Moordzaak' geparafraseerd, die volgens de samenstellers niet met elkaar in overeenstemming zouden zijn. Daaruit zou blijken dat het NFI slechts rapporteerde wat het openbaar ministerie welgevallig was. Indien de verklaringen van deskundigen van het NFI in de 'Schiedammer Parkmoord' en de 'Deventer Moordzaak' echter naast elkaar worden gelegd en in hun specifieke contexten worden gezien, herkennen wij daarin geen tegenstrijdigheden. Een gedetailleerde vergelijking gaat echter het bestek van deze notitie te buiten.

Volgens de samenstellers van het Zwartboek zou het gestelde gebrek aan onafhankelijkheid blijken uit het feit dat de onderzoekers van het NFI zich zouden laten leiden door informatie uit het tactisch onderzoek. In de (concept-)reactie van 1 april 2006 op het onderzoek van dr. Kenny stellen deskundigen van het NFI dat de huishoudelijke hulp van het slachtoffer een ochtendbezoek van L. aan het slachtoffer niet zou hebben bevestigd. Indien er geen steun voor dit bezoek zou zijn, zou volgens de deskundigen de steun voor de hypothese dat het DNA van L. door middel van 'zakelijk contact' op de blouse terecht zou zijn gekomen aanmerkelijk worden gereduceerd. In de definitieve reactie van 7 april 2006 werd opgemerkt dat de werkster tegenstrijdige verklaringen had afgelegd. Deze laatste zin doet recht aan de resultaten van het tactische onderzoek. Uit deze aanpassing van de conceptreactie op het onderzoek van dr. Kenny volgt niet dat onderzoeksresultaten van het NFI zouden zijn beïnvloed door het tactisch bewijs.⁶ Daarbij merken wij nog op dat het NFI afhankelijk is van de stukken en de informatie die het van de opdrachtgever krijgt.

6 Presentatie rapporten

In het Zwartboek wordt het NFI – kort gezegd – verweten dat rapporten onvoldoende

⁶ Zie ook de conclusie van A-G Machielse bij HR 5 juni 2007, onder 3.1-3.11 en HR 18 maart 2008, LJN: BA 1024, rov. 8.1-8.3.

worden gemotiveerd en dat rapporten (te) kort voor een zitting worden aangeleverd, waardoor de verdediging zich onvoldoende kan verweren tegen de resultaten van het uitgevoerde onderzoek.

De beoordeling of een rapport voldoende met redenen is omkleed, vindt plaats door de strafrechter, die zonodig een tegendeskundige kan benoemen. Wij verwijzen ook naar onze opmerkingen onder 2.1 over de kwaliteit van het onderzoek in deze zaak. Of een rapport tijdig beschikbaar is, en of de verdachte in zijn verdediging is geschaad, is eveneens ter beoordeling van de strafrechter. Wij zien geen aanleiding te veronderstellen dat door het NFI in dit opzicht onzorgvuldig is geopereerd.

7 Slotsom

Wij hebben de kritiek die in het Zwartboek op het functioneren van het NFI in het kader van de Deventer moordzaak wordt geuit, geëvalueerd. In deze notitie is van de resultaten daarvan in kort bestek verslag gedaan. Wij hebben geen aanwijzingen kunnen vinden dat sprake is geweest van onzorgvuldige handelingen van de zijde van de onderzoekers van het NFI die van relevante invloed zijn geweest op de onderzoeksresultaten en conclusies van het NFI.

De meeste punten van kritiek die in het Zwartboek worden geuit op het functioneren van het NFI kunnen wij niet onderschrijven. Op enkele punten had een andere handelwijze de voorkeur verdiend. Zo is bij de sectie de diepte van het diepste steekkanaal in het lichaam van het slachtoffer zonder goede grond niet gemeten. Verder is de blouse van het slachtoffer na de sectie mogelijk vochtig verpakt. Een onderzoeksruimte was niet goed geordend en de datuminstelling van enkele digitale camera's was niet correct. Wij hebben niet kunnen uitsluiten dat het gebruik van microsporenfolie enige invloed heeft gehad op het DNA-onderzoek ten aanzien van de controlemonsters aan het voorpand van de blouse. Het had de voorkeur verdiend als het NFI het gebruik van de microsporenfolie en de mogelijke risico's daarvan meer expliciet in zijn rapportages had opgenomen. In elk geval heeft het gebruik van microsporenfolie op het voorpand van de blouse geen invloed gehad op het overige DNA-onderzoek. Ten slotte is sprake van twee administratieve vergissingen van ondergeschikt belang en had een passage in het kader van het handschriftonderzoek waarin een indicatie werd gegeven van de kans dat één van de collocaties uit een brief ook in een andere brief voorkomt nauwelijks toegevoegde waarde.

De kritiek in het Zwartboek is voor ons aanleiding geweest om alle aspecten van het NFI-dossier van de Deventer moordzaak kritisch tegen het licht te houden. Deze evaluatie heeft niet geleid tot andere inzichten omtrent de resultaten en de eindconclusies van de onderzoeken van het NFI.